

ISSN 0350-185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXVI

*У СПОМЕН НА АКАДЕМИКА
ИРЕНУ ГРИЦКАТ*

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горјан-Премк,
др Милка Ивић, др Лили Лаикова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пипер, др Слободан Ремейић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сјанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ћујић, др Виктор Фридман*

Главни уредник:

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2010

ИВАНА АНТОНИЋ

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српски језик и лингвистику

ЈЕДАН РЕЧЕНИЧНИ МОДЕЛ С ПРЕДЛОШКИМ АКУЗАТИВОМ КАО ПРОЛЕПТИЧКИМ СУБЈЕКТОМ*

У раду се представља један двопредикатски реченични модел са акузативом с предлогом *ЗА* као пролептичким субјектом и пропозиционим објектом у форми комплементне клаузе с везником *ДА* уз сентенцијално-транзитивни глагол у основној реченици. Анализирају се његове особености на више релевантних равни. Пре свега се ова реченична структура анализира на синтаксичком и синтаксичко-семантичком, а потом и на семантичком и прагматичком нивоу. Глаголи који се појављују као носиоци такве структуре разматрају се с обзиром на обележје фактивности, а сложена пропозиција и с обзиром на позитивну/негативну карактеризацију референта, аниматног: људског, или апстрактног, предлошког акузатива пролептичког субјекта.

Кључне речи: српски језик, синтакса, семантика, синтаксичка семантика, прагматика, акузатив, предлог *ЗА*, сентенцијално-транзитивни глагол, комплементна (допунска) клауза, сложена реченица, пролептички субјекат, глаголи сазнања, глаголи говорења, глаголи бојазни, фактивност.

У једном од својих последњих радова, Ирена Грицкат скренула је пажњу на изразиту семантичку дисперзију предлога *ЗА* у срп-

---

* Овај рад је рађен на пројекту „Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања“, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Владе Републике Србије из програма Основних истраживања.

ском језику (Грицкат 2003: 13–16). Служећи се лексикографском одредницом тога предлога у Речнику САНУ, назначила је његова основна семантичка поља и указала на могуће стране утицаје који су током језичке дијахроније, свакако једним делом, допринели ширењу његових семантичких, али и синтаксичких могућности. Тим својим невеликим радом пружила је подстицај за неке нове занимљиве теме.

Предлог *3A*, као примарни предлог с могућношћу појављивања, и у савременом српском језику, у три падежне структуре: као елемент генитива, акузатива и инструментала (истина, у случају генитива на периферији, у случају инструментала у ширем центру, а само у случају акузатива у самом центру функционално-семантичке мреже датог падежа), јесте несумњиво један од предлога са најразуђенијим семантичким пољем које чини више појединачних субпоља између којих је, у неким случајевима, барем у синхроним релацијама, тешко наћи додирне тачке и утврдити путеве могућег семантичког транспонована, мада се, према мишљењу Ирене Грицкат, предлог *3A* може сматрати по пореклу јединственом лексемом, а не примером за неку насталу хомонимију (Грицкат 2003: 13). И раније, али и током неколико протеклих деценија више пута су се различити аутори бавили падежним формама с тим предлогом покушавајући, често на обимној језичкој грађи, да разлуче његове семантичке и синтаксичке вредности.¹ Но, упркос томе, чини ми се да још није у потпуности разоткривена ни мрежа семантичких субпоља и микропоља,² али ни утврђена конфигурација могућих синтаксичких структура, те синтаксичких вредности падежних форми с овим предлогом, иако су две најрецентније студије посвећене па-

¹ Поред поглавља посвећених овом предлогу у синтагмама с генитивом, акузативом и инструменталом у великим граматикама из 19. и 20. века: Даничић 1858, и Стевановић 1969¹, имам на уму и два обимна рада, рађена на корпусу језичке грађе старијег и новијег датума, посвећена предлогу *3A* у српскохрватском језику: Стевановић 1961; и конфронтативно у руском и српскохрватском језику: Милинковић 1987. Али, наравно, и у радовима неких других аутора може се наћи мноштво детаља релевантних за падежне форме с предлогом *3A*.

² Наравно, лексикографија је учинила то на свој начин пружајући семантици и синтакси богат материјал и добру основу, али за одговарајуће дескриптивно-експланаторне резултате саображене новијој лингвистичкој теорији и прилагодене савременом лингвистичком опису потребна су даља истраживања.

дежној проблематици, рађене независно једна од друге, објављене последњих година,³ учиниле, свака са своје стране, да том циљу будемо барем за корак ближе.

У овом прилогу осврнућу се на један реченични модел с предлошким акузативом чији је елемент управо предлог *ЗА*, а који је занимљив и по мени вредан пажње из више разлога. Ради се, на име, о реченичном моделу који је врло специфичан како на синтаксичком и синтаксичко-семантичком тако и на семантичком и прагматичком нивоу, те да би био објашњен, захтева да анализи буде подвргнут на више равни. У досадашњој литератури или није био уопште уочен или се утапао у један сличан модел у којем се појављују, истина само једним делом, истоветни глаголи (Даничић 1858, Стевановић 1961, Стевановић 1969¹, Милинковић 1987)⁴, или нису биле уочене све назначене специфичности па је остао непотпуно дескриптивно и експланаторно представљен: први пут се спомиње у контексту разматрања о семантици једне друге падежне конструкције у Ивић, М. 1950, потом се неке његове особености запажају у Кашић 1968 и Ивић, М. 1972, да би се оне, у Арсенијевић 2003, доследним слеђењем ове литературе, на исти начин описале на основу пет примера који су се нашли у корпусу. У Ружић 2006 (II: 171–175) овај се модел помиње у контексту описа „допунске реченице“. Полазећи од онога што су наведени аутори већ констатовали, покушаћу да дати реченични модел пропустим кроз аналитички поступак који, по мом суду, омогућује да се осветле карактеристике тога модела на више релевантних нивоа.

---

³ Арсенијевић 2003 – студија посвећена предлошком акузативу, концепцијски и методолошки урађена као екстензивна научна студија на позамашном корпусу изворне језичке грађе из друге половине 20. века; и Антонић 2005 – синтетичка студија, посвећена падежном систему у целини, методолошки, па и технички, изведена на начин нешто другачији од до сада уобичајеног представљања падежне синтаксе и семантике.

⁴ Слична је ситуација и у одговарајућим одредницама у великим речницима.

Симболичким записом представљен, модел изгледа овако:⁵

$$V_{\text{SentTranz}} + 3A N_{\text{Ak ž (+/-)}} + Cl \{DA + V_{\text{Sub}}\}$$

Описан из перспективе предлошког акузатива, добија следећи основни дескриптивни запис: акузатив с предлогом ЗА и обележјем живо (+[/-]) уз сентенцијално-транзитивни глагол с комплементном клаузом с везником ДА.

Овај синтаксичко-семантички модел илуструју следећи примери.

- (1) Знамо ЗА *њеџа* ДА је кукавица. [→ Знамо ДА је ОН кукавица.]
- (2) Сигурно / поуздано знам ЗА *њеџа* ДА није био умешан у ту аферу. [→ Сигурно / поуздано знам ДА ОН није био умешан у ту аферу.]
- (3) Сазнали су ЗА *њеџа* ДА је тамо проневерио велики новац. [→ Сазнали су ДА је ОН тамо проневерио велики новац.]
- (4) Дознао је ЗА *њеџа* ДА пије. [→ Дознао је ДА ОН пије.]
- (5) Гарантујем ЗА *њеџа* ДА је добар и поштен. [→ Гарантујем ДА је ОН добар и поштен.]
- (6) Сигурна сам ЗА *њу* ДА те неће изневерити. [→ Сигурна сам ДА те ОНА неће изневерити.]
- (7) Убеђена сам ЗА *њу* ДА ће то урадити на најбољи могући начин. [→ Убеђена сам ДА ће ОНА то урадити на најбољи могући начин.]
- (8) Верујем ЗА *њеџа* ДА је поштен човек. [→ Верујем ДА је ОН поштен човек.]
- (9) Верујем ЗА *њеџа* ДА је врло способан човек. [→ Верујем ДА је ОН врло способан човек.]
- (10) Мисле ЗА *њеџа* ДА је циција. [→ Мисле ДА је ОН циција.]

⁵ Симболи: Adj_{Dev} – девербативни придев; Cl – клауза; Compl – комплемент / допуна; Cop – копула; N_{Ak ž (+/-)} – именица у акузативу с обележјем живо (+[/-]); S – реченица; Subj_{Proleps} – субјекат пролептички; V_{SentTranz} – сентенцијално-транзитивни глагол; V_{PropozSentTranz} – пропозиционо-сентенцијално-транзитивни глагол; V_{Sub} – субординирана предикација; + – повезује се; { } – скуп нужних елемената који изграђују једну реченичну структуру; [← X] – остварује се у форми X; [→] – парафразира се, има значење.

- (11) Мисле *ЗА себе* ДА су главни. [→ Мисле ДА су БАШ *ОНИ* главни / ДА су *ОНИ ТИ* који су *главни*.]
- (12) Свако мисли *ЗА себе* ДА је леп и добар. [→ Свако мисли ДА је БАШ *ОН* леп и добар / ДА је *ОН ТАЈ* који је *леп и добар*.]
- (13) Уобрази́ли су *ЗА њега* ДА је паметан. [→ Уобрази́ли су ДА је *ОН* паметан.]
- (14) Кажу *ЗА њега* ДА воли да попије. [→ Кажу ДА *ОН* воли да попије.]
- (15) Кажу *ЗА њега* ДА се оженио лепотицом. [→ Кажу ДА се *ОН* оженио лепотицом.]
- (16) Кажу *ЗА њу* ДА је најлепша бака на свету. [→ Кажу ДА је *ОНА* најлепша бака на свету.]
- (17) Чули смо *ЗА њега* ДА је добар хирург. [→ Чули смо ДА је *ОН* добар хирург.]
- (18) Читала сам *ЗА њу* ДА је добра глумица. [→ Читала сам ДА је *ОНА* добра глумица.]
- (19) Причају *ЗА њега* ДА воли коцку. [→ Причају ДА *ОН* воли коцку.]
- (20) Причају *ЗА њебе* ДА си најлепша. [→ Причају ДА си *ТИ* најлепша.]
- (21) Сви причају *ЗА Лукића* ДА увек касни, (али да је иначе добар професор). [→ Сви причају ДА *ЛУКИЋ* увек касни, (али да је иначе добар професор).]
- (22) Шушка се *ЗА њега* ДА је повезан с мафијом. [→ Шушка се ДА је *ОН* повезан с мафијом.]
- (23) Сумња се *ЗА њега* ДА је имао неке везе с криминалним круговима. [→ Сумња се ДА је *ОН* имао неке везе с криминалним круговима.]
- (24) Нагађа се *ЗА њу* ДА је била у вези с познатим политичарем. [→ Нагађа се ДА је *ОНА* била у вези с познатим политичарем.]
- (25) Бринем *ЗА њега* ДА се неће снаћи у животу. [→ Бринем ДА се *ОН* неће снаћи у животу.]
- (26) Бојим се / прибојавам се / плашим се *ЗА њу* ДА ће лоше проћи. [→ Бојим се ДА ће *ОНА* лоше проћи.]
- (27) Стрепим *ЗА њега* ДА ће упасти у лоше друштво. [→ Стрепим ДА ће *ОН* упасти у лоше друштво.]

(28) Страхујем *3А децу* ДА не остану сама. [→ Страхујем ДА *ДЕЦА* не остану сама.]

Са становишта формалне структуре произилази да се у овом реченичном моделу предлошки акузатив појављује у функцији предлошког предметног објекта (који је у Кашић 1968 и Арсенијевић 2003 тумачен као индиректни објекат, а у Ружић 2006 одређен је и као „тематизирани објекат“), а комплементна клауза у функцији пропозиционог објекта (која је у Кашић 1968 и Ружић 2006 сматрана „експликатором“, а у Арсенијевић 2003 „обавезном допуном“, с позивом на Кашићеву интерпретацију). Структурно-семантичка функција ДА клаузе овде није спорна – она представља тип обавезне експликативне допуне с обзиром на семантичку класу глагола који се појављују у позицији реченичне предикације, с тим што се управо уз класу глагола који су у питању, а који припадају тзв. сентенцијално-транзитивним глаголима, таква допуна може сматрати пропозиционим објектом сентенцијално формализованим. Предлошки акузатив, међутим, овде само наизглед има функцију предметног (према примерима аниматног) објекта – индиректног типа. Наиме, ту се ради о реченичном моделу у којем предлошки акузатив јесте пролептички субјекат, семантички псеудоагенс: носилац особине комплементне предикације. Другим речима, предлошки акузатив заступа субјекат зависне клаузе, а не објекат матричне предикације. Пролепса = антиципација (/ најављивање) у синтаксичкој структури настаје онда када се елемент, обично зависне клаузе, измести из синтаксичке целине којој припада и позиционира у основну реченицу, па сагласно принципу конгруенције – основном принципу синтаксичке линеаризације у флексивним језицима, добија падежни облик региран глаголом уз који се формално-синтаксички остварује. Дакле, у овом конкретном случају субјекат комплементне клаузе извучен је из реченице којој базично припада, а која у хијерархији синтаксичких елемената датог модела припада хијерархијски нижем нивоу, и интегрисан је у хијерархијски надређену структуру, тј. матричну реченицу. Сагласно томе, глаголи који се могу појавити у овом реченичном моделу само формално се остварују са две објекатске допуне, а синтаксичко-семантички то су глаголи просте, и то пропозиционо-сентенцијалне транзитивно-

сти. Синтаксичко-семантичка парафраза дата у угластој загради иза стрелице потврђује ове чињенице: референт предлошког акузатива у метајезичком тесту формализован је у номинативу и појављује се у саставу ДА клаузе која сада функционише као једина синтаксичко-семантичка допуна основне предикације. Пошто се ту ради, као што је већ речено, о обавезно пропозиционо-сентенцијално-транзитивним глаголима,⁶ пропозициона објекатска допуна сентенцијално формализована не може бити изостављена, а будући да је предлошки акузатив примарно синтаксичко-семантички елемент управо те пропозиционе структуре, његово присуство у матричној реченици, па и у структури целог реченичног модела, такође је обавезно. При том, назначени редослед предлошког акузатива и клаузе исто тако је ОБАВЕЗАН, тј. у линеарном синтаксичком низу клауза је увек постпонована предлошкој акузативној структури (уп. пр. (1) Знамо *ЗА њега* ДА је кукавица према *Знамо ДА је кукавица *ЗА њега*)⁷, а варијације у распореду обавезних синтаксичких елемената могуће су једино између матричне предикације и предлошког акузатива: наиме, базична структура подразумева постпозицију предлошког акузатива у односу на сентенцијално-транзитивни глагол, а нарочити прагматички, тј. комуникативно-стилски параметри могу проузроковати инверзни редослед сентенцијално-транзитивног глагола и предлошког акузатива пролептичког субјекта (уп. пр. (1) Знамо *ЗА њега* ДА је кукавица према *ЗА њега* знамо ДА је кукавица).⁸ Из свега овога јасно је и да се овде ради о минималном двочланом реченичном моделу, тј. о двопредикатској реченичној структури са синтаксичко-семантичким односом субординације типа комплементизације. Према традиционалној реченичној типо-

⁶ Само изузетно пропозициони објекат овде може бити прономинализован = просентенцијализован, тј. може се појавити (про)номинално формализован, уп. Причају *ЗА њега* СВАШТА; Причају *ЗА њега* СВЕ НАЈБОЉЕ.

⁷ Само уколико дође до просентенцијализације ДА клаузе, односно до (про)номинализације пропозиционог објекта, ово правило је ван снаге: предлошки акузатив пролептичког субјекта може се наћи иза прономиналног пропозиционог објекта, уп. Причају СВАШТА *ЗА њега*; Причају СВЕ НАЈБОЉЕ *ЗА њега*.

⁸ По дефиницији, ДА клаузи, у српском језику, није доступна иницијална позиција у реченичној структури, тј. препозиција у односу на комплементовану предикацију, па се тај случај и не разматра.

логији у питању је тзв. (зависно)сложена реченица, па је то и основни разлог што тај модел предлошког акузатива није уврштен у одељак о акузативу у Антонић 2005.

Према томе, пуни симболички запис овога реченичног модела и његове базичне синтаксичко-семантичке структуре изгледа овако:

$$S = \{V_{\text{PropozSentTranz}} + \text{Subj}_{\text{Proleps}} [\leftarrow 3A N_{\text{Ak}} \dot{z} (+[-])] + \text{Compl} [\leftarrow Cl \{DA + V_{\text{Sub}}\}]\}$$

$$[\rightarrow S = \{V_{\text{PropozSentTranz}} + \text{Compl} [\leftarrow Cl \{DA + \text{Subj} [\leftarrow N_{\text{Nom}} \dot{z} (+[-])] + V_{\text{Sub}}\}]\}]$$

У симболичком и основном дескриптивном запису тог реченичног модела стоји и назнака да је референт предлошког акузатива у матричној реченици, односно референт номинатива у комплементној клаузи у базичној структури, живо (+[-]). Како примери (1)–(27) показују, ради се о живом (= аниматном) 'људском' референту на који се, при том, најчешће прономинално упућује јер су такве реченице по правилу уклопљене у ситуациони контекст из којег је саговорницима идентитет референта познат. Поред тога, референт пролептичког субјекта може бити и апстрактни појам, нпр.

- (29) Једино *3A смрт̃и* знамо *ДА* ће нас стићи. [$\rightarrow$ Једино знамо *ДА* ће нас *СМРТ* стићи.]
- (30) Лекари данас верују *3A њу мет̃оду* *ДА* ће знатно унапредити дијагностику. [$\rightarrow$ Лекари данас верују *ДА* ће *ТА МЕТОДА* знатно унапредити дијагностику.]
- (31) Кажу *3A њу ш̃ехноло̃гију* *ДА* је штетна по здравље. [$\rightarrow$ Кажу *ДА* је *ТА ТЕХНОЛОГИЈА* штетна по здравље.]
- (32) У владином документу се каже *3A њу облас̃и* *ДА* је приоритетна. [$\rightarrow$ У владином документу се каже *ДА* је *ТА ОБЛАСТ* приоритетна.]

Најопштије синтаксичко-семантичко одређење глагола који се појављује у позицији матричне предикације јесте да се ради о сентенцијално-транзитивном глаголу будући да је у питању прелазни глагол који истовремено захтева и пропозициону експликацију лексичког садржаја у форми *ДА* клаузе, уз напомену да је у једном случају могуће да се појави и предикатска структура

састављена од копуле и глаголског трпног придева (изведеног од сентенцијално-транзитивног глагола) као семантичког језгра (Cop + Adj_{Dev}): уп. пр. (6) и (7), али која се синтаксичко-семантички понаша на идентичан начин.⁹ Овоме треба додати и прецизнију семантичку назнаку – долазе у обзир глаголи сазнања: пре свега основни глагол поседовања знања *знайѝи* и глаголи стицања знања *сазнаѝи*, *дознаѝи*; глаголи различитог степена уверености у чињенично стање: глагол *џаранѝоваѝи* и копулативно-придевска структура *биѝи сиџуран* (< *сиџураѝи*), *биѝи убеђен* (< *убедиѝи/убеђиваѝи*)¹⁰ и глаголи *вероваѝи*, *мислиѝи*; потом глагол фиктивног сазнања *уображаваѝи*; глаголи говорења *ѝричаѝи* и, употребљени с тим значењем, глаголи *чуѝи*, *чиѝаѝи*, потом *казаѝи*, *ѝушкаѝи* 'говорити шапатом', *сумњаѝи*, *наџађаѝи*; и на крају глаголи бојазни: *бринуѝи се* 'бојати се', *бојаѝи се*, *ѝрибојаваѝи се*, *ѝлашиѝи се*, *сѝреѝеѝи*, *сѝраховаѝи*.

У зависности од тога који од тих глагола стоји у позицији матричне предикације, комплементна пропозиција стиче различита обележја у погледу фактивности. У овом микросистему глагола успоставља се трочлани опозициони однос између фактивних, контрафактивних и фактивно неутралних¹¹ глагола. Контрафактивни глагол је глагол фиктивног сазнања *уображаваѝи*: пр. (13), а ФАКТИВНО НЕУТРАЛНИ глаголи јесу глаголи бојазни *бринуѝи се* 'бојати се', *бојаѝи се*, *ѝрибојаваѝи се*, *ѝлашиѝи се*, *сѝреѝеѝи*, *сѝраховаѝи*, који су уједно и проспективно оријентисани, па стога нема податка о фактивности комплементне пропозиције: пр. (25)–(28). Фактивни глаголи, у начелу, распоређују се на градуелној оси фактивних ставова на чијем су једном крају апсолутно фактивни гла-

⁹ Треба, међутим, нагласити да сентенцијално-транзитивном глаголу, који је у бази глаголског придева који се овде појављује, може, али не мора бити доступна позиција у реченичном моделу о којем је овде реч.

¹⁰ Глагол *сиџураѝи* 'гарантовати' може се у начелу појавити у овом моделу, мада је уопште његова употреба данас врло ретка: уп. Сигурам *ЗА њега* ДА је вредан и поштен, али глагол *убедиѝи/убеђиваѝи* не може. Овде стоји и напомена да се придев *уверен* по правилу неће појављивати у овом реченичном моделу: уп. 'Уверен сам *ЗА њега* ДА је вредан и поштен.

¹¹ Понегде у литератури ове глаголе називају нефактивни, што није адекватан термин.

голи, који упућују на истинитост комплементне пропозиције, а затим следе релативно фактивни глаголи који упућују барем на вероватну истинитост и могућу истинитост комплементне пропозиције. Апсолутно фактивни јесу глаголи сазнања *знайџи*, *сазнайџи*, *дознайџи*: пр. (1)–(4) и (29), а релативно фактивни јесу сви остали. При том, у овом конкретном случају релативно фактивни глаголи распоређују се према следећим ступњевима. 1. Говорник, према свом суду, располаже поузданим доказима (иако без податка да ли су ти докази објективне или само субјективне природе) да је комплементна пропозиција фактивна: глагол *џаранйовайџи* и копулативно-придевска структура *биџи сиџуран*, *биџи убеђен* (пр. (5)–(7)). 2. Говорник не располаже објективним доказима, али сматра да има довољно субјективних доказа да је комплементна пропозиција фактивна: глаголи *веровайџи*, *мислиџи* (пр. (8)–(12) и (30)). 3. Говорник сам нема поуздане ни објективне ни субјективне доказе, али на основу индиција, позивањем на друге изворе (отуда је овде матрична предикација често имперсонална с уопштеним агенсом), саопштава да је комплементна пропозиција вероватно фактивна: глаголи говорења *йричайџи* и, употребљени с тим значењем, глаголи *чуџи*, *чиџаџи* и *казаџи* (пр. (14)–(21)). Уколико се при том говорник позива на извор који се сматра ауторитетом, исказује висок степен поузданости да је комплементна пропозиција фактивна (пр. (31)–(32)). 4. Говорник сам нема поуздане ни објективне ни субјективне доказе, али позивањем на посредне изворе (отуда је и овде матрична предикација често имперсонална с уопштеним агенсом), који опет располажу извесним индицијама, саопштава да је комплементна пропозиција могуће фактивна: глаголи *шушкайџи* 'говорити шапатом', *сумњаџи*, *наџађаџи* (пр. (22)–(24)).

И на крају, семантика ове двопредикатске реченичне структуре сама по себи не упућује на то да ли ће комплементна пропозиција бити позитивно или негативно оријентисана према референту предлошког акузатива пролептичког субјекта, али социолошки, психолошки, културолошки, човеково виђење света и његова селекција сопствених спознаја, утисака и вредносних судова и ставова којима ће придати комуникативни значај, и искуствено знамо, претежније је таква да о реалним референтима

саопштава оно што се обичајно сматра лошим или бар мање добрим. А у складу с таквим општим концептом јесте и чињеница да се и у пољу апсолутне и у пољу релативне фактивности често позитивна карактеризација износи заправо негирањем негативне карактеризације (уп. пр. (2) и (6)). Поред тога, у пољу релативне фактивности, што је нижи степен уверености говорника у фактивност комплементне пропозиције, претежнија је негативна карактеризација, а уз глаголе бојазни који су фактивно неутрални и само проспективно оријентисани негативна карактеризација је правилност. С друге стране, што се остварује директнији вид комуникације (матрична предикација је у првом лицу или је референт предлошког акузатива пролептичког субјекта лице којем се говорник обраћа, тј. други учесник у комуникацији), претежнија је позитивна карактеризација, а што је извор информације уопштенији, претежнија је негативна карактеризација. И коначно, у случају прономинализације = просентенцијализације комплементне пропозиције, од лексичког избора прономена = просентенцијализатора може зависити негативна, односно позитивна карактеризација (уп. примере из напомене 6: Причају ЗА *њеџа* СВАШТА према Причају ЗА *њеџа* СВЕ НАЈБОЉЕ).

Цитирана литература

- АНТОНИЋ, Ивана. *Синтакса и семантика ђадежа* [119–300]. У: Пипер, Антонић, Ружић, Танасић, Поповић, Људ., Тошовић, 2005.
- АРСЕНИЈЕВИЋ, Нада. „Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I и II).“ *Зборник Мајинце српске за филологију и лингвистику*, XLVI/1, XLVI/2, Нови Сад, 2003: 107–263, 53–216.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „О предлогу ЗА у српском језику.“ *Јужнословенски филолог*, књ. LIX, Београд, 2003: 11–16.
- ДАНИЧИЋ, Ђуро. *Србска синтакса. Део први*. Београд, 1858.
- ИВИЋ, Милка. „Из семантике.“ *Наш језик*, н. с. књ. I, св. 7–8, Београд, 1950: 329–330.
- ИВИЋ, Милка. „О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи.“ *Зборник за језик и књижевност*, књ. I, Титоград, 1972: 27–32.

- КАШИЋ, Јован. „Допуне индиректног објекта уз глаголе слушања и говорења.“ *Зборник за филологију и лингвистику*, XI, Нови Сад: Матица српска, 1968: 105–108.
- МИЛИНКОВИЋ, Љубо. „Конструкције са предлогом ЗА у савременом руском и српскохрватском језику.“ *Јужнословенски филолог*, књ. XLIII, Београд, 1987: 137–171.
- ПИПЕР, Предраг, Антонић, Ивана, Ружић, Владислава, Поповић, Људмила, Тошовић, Бранко. *Синтакса савременога српског језика. Простила реченица*. У редакцији академика Милке Ивић. Београд, Нови Сад: Матица српска, Београдска књига, Институт за српски језик САНУ, 2005.
- РУЖИЋ, Владислава. „Допунске реченице у савременом српском језику (I и II).“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIX/1, XLIX/2, Нови Сад, 2006: 123–217, 103–266.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. „Падежне синтагме с предлогом ЗА.“ *Наш језик*, н. с. књ. XI, св. 7–10, Београд, 1961: 207–225.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик. II Синтакса*. Београд, 1969¹.

Summary

Ivana Antonić

ONE SENTENTIAL MODEL WITH THE PREPOSITIONAL ACCUSATIV AS PROLEPTIC SUBJECT

The topic of this paper is a model of two-predicate sentence in which with the matrix predication, which makes the so-called sentential-transitive verb, there appears accusative with the preposition ZA (for) and the complement clause with the conjunction DA (that). On the basis of such formal structure, it represents a sentence with two objects – one non-propositional object in the form of the prepositional accusative – indirect type and the other propositional object, sententially formalized. Conducted analysis showed that this is a specific sentential model which could be viewed at several relevant levels: at the syntactic, syntactic-semantic, semantic and pragmatic level, because only that way one can view all its features. It turned out that the status of complement clause was not problematic

– it is a propositional-sentential object, obligatorily postponed both to the basic predication and to the prepositional accusative, but the prepositional accusative, though placed in the matrix sentence, is not in the direct correlation with its predication, so it is not its object, but has the function of PROLEPTIC SUBJECT of the complement clause (in the periphrasis test, the prepositional accusative is turned into nominative and is placed inside the complement clause), and semantically it is a pseudoagent: the bearer of the feature expressed in the predicate of the complement clause whose referent most frequently has the feature ‘alive’ ‘human’, but can also be abstract. Therefore, the verbs which appear in the matrix predication are the verbs of simple, obligatorily propositional-sentential transitivity which in addition also belong to specific semantic classes: it is the case with the verbs of cognition: primarily the basic verb of having knowledge *znati* (know) and the verbs of acquiring knowledge *saznati*, *doznati* (get to know); the verbs of a different degree of certainty about the factual situation: the verb *garantovati* (guarantee) and the copulative-adjectival structure *biti siguran* (be certain), *biti ubeđen* (be assured) and the verbs *verovati* (believe), *misлити* (think); then the verb of fictitious cognition *uobražavati* (imagine); the verbs of speaking *pričati* (talk) and, used in that meaning, the verbs *čuti* (hear), *čitati* (read), then *kazati* (say), *šušкати* ‘speak quietly’ (whisper), *sumњати* (doubt), *nagađati* (suspect); and at the end the verbs of fear: *brinuti se* ‘fear’ (worry), *boјati se* (fear), *priboјavati se* (have fears), *plašiti se* (fear), *strepeti* (fear for), *strahovati* (be apprehensive). Since with these verbs the complement proposition acquires various features when it comes to factivity, this sentential model is analyzed from that perspective, too. Finally, the paper also discusses the frequency of negative / positive characterization of the referent of the proleptic subject.